

VODIC

kroz međunarodno humanitarno pravo

ICRC

Zašto Vodic?

Savremeni oružani sukobi odavno ne nalikuju uvreženoj predstavi o ratu kao sukobljavanju vojnih snaga dve ili više države na bojnom polju koje otpocinje objavom rata i okoncava se zakljucivanjem mirovnog ugovora. Oni su, po pravilu, daleko, daleko složeniji. Najpre, stoga što se nadmocna vecina sukoba danas ne odvija izmedu država, vec unutar njih. Otuda i neposredni ucesnici u neprijateljstvima nisu samo, pa ni prevashodno, dobro obuceni, disciplinovani, lako raspoznatljivi pripadnici vojnih jedinica pod komandom i kontrolom države, veci su to cesto loše obuceni, slabo naoružani pripadnici šarenolikih grupa cija struktura, pa i komanda, nisu uvek jasni, pa ni izvesni. U takvom – za savremene sukobe gotovo tipicnom – scenariju civili i civilni objekti lako postaju meta napada, a njihova stradanja žalostan obrazac za oružane sukobe druge polovine XX i pocetka XXI veka.

Zahvaljuci revoluciji u oblasti informisanja, stravicne slike o tim stradanjima gotovo istovremeno obilaze Zemljinu kuglu i, po pravilu, iako ne uvek, radaju potrebu za odgovorom. To, dakako, nije jedini razlog zbog koga oružani sukobi izazivaju reakciju i na udaljenim destinacijama. Snažna meduzavisnost i globalizacija doveli su do toga da se ekonomski, politicki i vojni efekti oružanih sukoba ocitavaju ne samo u sukobom pogodenoj državi ili državama i ne samo u neposrednom susedstvu i regionu, vec i u medunarodnoj zajednici u celini. To širenje i usložnjavanje efekata oružanog sukoba širi i usložnjava odgovor na njih. Kako politicki, ekonomski i vojni odgovor, gde još uvek dominiraju države i njihove medunarodne organizacije, tako i humanitarnu akciju u kojoj konstantno raste znacaj nedržavnih entiteta. Sledstveno tome, raste i potreba za širenjem kruga lica koja poznaju pravila koja ureduju humanitarnu akciju i oružane sukobe uopšte, poznaju medunarodno humanitarno pravo (MHP), daleko izvan kruga onih koji neposredno ucestvuju u oružanom sukobu (vojnici) ili rade na obezbedenju poštovanja i sankcionisanju kršenja MHP (pravnici eksperti). MHP postaje relevantno kako za humanitarne radnike, tako i za poslovne ljude, za novinare kao i za lica koja rade sa žrtvama rata, za one koji kreiraju nastavne programe ili sami izvode nastavu gradanskog vaspitanja, za aktiviste nevladinih organizacija kao i za sve one koji kreiraju i sprovode politiku država. Njima, koji nisu i ne žele da postanu eksperti MHP, ali imaju potrebu da razumeju osnovne koncepte MHP, namenjen je ovaj Vodic.

O čemu je Vodić?

U jednoj od najšire distribuiranih knjiga o međunarodnom humanitarnom pravu (MHP) za MHP se kaže da je to ona grana međunarodnog prava koja ograničava upotrebu sile u oružanim sukobima tako što zabranjuje njenu upotrebu u odnosu na lica koja ne učestvuju (npr. civili) ili više ne učestvuju (ranjenici, bolesnici, brodolomnici, ratni zarobljenici) u neprijateljstvima i što svodi upotrebu sile na onu meru koja je neophodna da bi se postigao jedini MHP-om dopušteni cilj oružanog sukoba, a to je da se nadvlada neprijatelj. Taj širi korpus kome MHP pripada, međunarodno javno pravo, zabranjuje ne samo upotrebu, već i pretnju upotrebom sile, ali ne ignoriše činjenicu da sila ostaje trajna odlika odnosa u međunarodnoj zajednici. I tu, gde se krši jedan od bazicnih principa međunarodnog javnog prava – zabrana pretnje i upotrebe sile – zapocinje funkcija i dejstvo MHP – ograničenje sile kada se za njom već posegnulo.

Pravila MHP spadaju u red najstarijih pravila međunarodnog javnog prava. Ona su najpre nastajala putem običaja, opšte prakse koja je bivala prihvaćena kao pravo. Taj način nastanka normi MHP opstao je do današnjih dana, o čemu svedoče presude međunarodnih i nacionalnih sudova. Ali, već u drugoj polovini XIX veka države pocinju da zaključuju međunarodne ugovore kojima propisuju određena pravila ponašanja u oružanim sukobima. Prvi takav ugovor – Konvencija o poboljšanju uslova ranjenika i bolesnika u suvozemnom ratu - zaključen je sada davne 1864. godine. Iz tog relativno skromnog nukleusa – konvenciju je činilo tek desetak članova – serijom ugovora koji su širi krug zaštićenih lica i unapređivali njihovu zaštitu, ali na istim, polaznim principima, iznici će respektabilni korpus prava o zaštiti žrtava rata, zaokružen usvajanjem četiri Ženevske konvencije 1949. godine - Ženevsko pravo. Paralelno sa tim procesom odvija se i proces ugovornog regulisanja pravila ratovanja – – Haško pravo. On zapocinje 1899. godine usvajanjem niza ugovora na Prvoj mirovnoj konferenciji u Hagu, nastavlja se 1907. godine na Drugoj Haškoj konferenciji, kao i posle Drugog svetskog rata. Smatra se da je 1977. godine, usvajanjem dva Dopunska protokola uz Ženevske konvencije od 1949. godine koje sadrže i pravila o zaštiti žrtava rata i pravila ratovanja, formiran jedinstveni korpus humanitarnog prava. Danas MHP predstavlja bogat i složen sistem ugovornih i običajnih pravila koja su, neretko, veoma detaljna. Ovaj Vodić je sacinjen sa ciljem na olakša «kretanje» kroz to

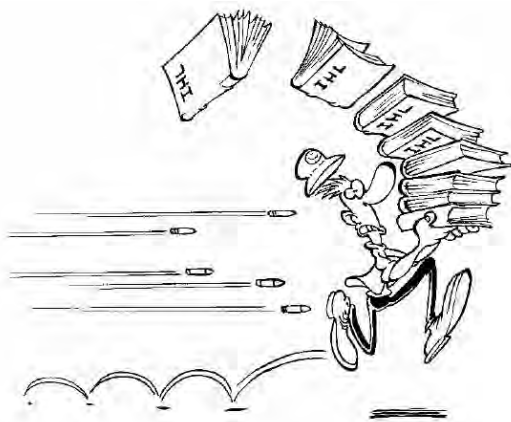
bogatstvo normi i to onima koji nisu posvećeni izučavanju MHP, već je poznavanje njegovih osnovnih kategorija potrebno radi obavljanja njihove prevashodne delatnosti.

Kako vodi Vodic?

Kako smo već napomenuli, u ovom Vodicu predstavljeno je 59 osnovnih, bazičnih koncepata MHP, počev od njegovog pojma, kao i pojma šireg korpusa prava čiji je ono deo. Zarad preglednosti i lakšeg snalaženja citaoca pojmovi su poredani po abecednom redu, a da se ne bi izgubila veza sa konceptima sa kojima stoje u uskoj vezi ili kojih ih pojašnjavaju, odrednice sadrže i upućivanja na te pojmove. Lista pojmova nalazi se na početku Vodica, a kao poseban prilog na samom njegovom kraju spisak ugovora MHP koji su od posebnog značaja.

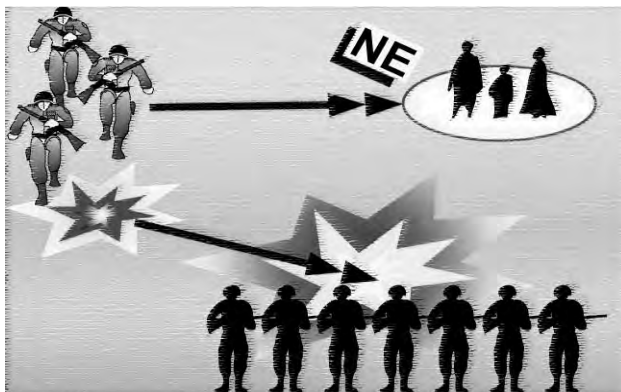
Želimo Vam uspešno putovanje kroz MHP!

I na kraju – voleli bismo da Vodic najbolje posluži svrsi za koju je sacinjen, što je jedino moguće ukoliko ga njegovi korisnici i sami usavršavaju. U tom smislu, bili bismo zahvalni za sve Vaše komentare i predloge, kao doprinos poboljšanju sledećih izdanja.

AGRESIJA postoji kada jedna ili više država (v. Država) upotrebljava oružanu silu protiv suverenosti, teritorijalne celovitosti ili političke nezavisnosti druge države ili na bilo koji drugi način koji je nesaglasan s Poveljom UN (v. Ujedinjene nacije); obuhvata invaziju, vojnu okupaciju (v. Okupacija), aneksiju, bombardovanje, blokadu luka ili obala, napad oružanih snaga (v. Oružane snage) jedne države sa teritorije druge države na teritoriju treće države, napad na oružane snage ili civilne vazduhoplove ili trgovačke brodove druge države, upucivanje oružanih grupa ili placenika da u ime jedne države vrše ozbiljne akte oružane sile protiv druge države koji po svojoj ozbiljnosti odgovaraju prethodno navedenim aktima, kao i sve ostale situacije koje Savet bezbednosti UN kvalifikuje kao agresiju.

BORAC je pripadnik oružanih snaga (v. Oružane snage) koji ima pravo aktivnog učešća u neprijateljstvima, što znači da ne može biti sankcionisan zbog učešća u oružanom sukobu ili efekata koje njegovo učešće proizvodi po oružane snage i vojne ciljeve protivnika, ukoliko je ono u skladu sa pravilima međunarodnog humanitarnog prava; kada padnu u ruke drugoj strani u sukobu borci uživaju status ratnih zarobljenika (v. Ratni zarobljenici); status borca uživaju pripadnici zaracenih strana u međunarodnom oružanom sukobu (v. Međunarodni oružani sukob) uključujući i dobrovoljčke odrede i druge jedinice koje su sastavni deo tih oružanih snaga (jedini uslov je da poštuju princip razlikovanja od civilnog stanovništva);

pripadnici drugih jedinica koje deluju pod komandom državnih oružanih snaga moraju ispuniti sledeće uslove da bi im se priznao status borca:

moraju se nalaziti pod odgovornom komandom (ovaj uslov znaci i uspostavljanje hijerarhije u okviru oružanih snaga, što omogućava i uspostavljanje jasnog lanca odgovornosti u slucaju kršenja pravila medunarodnog humanitarnog prava), moraju nositi utvrđeni znak raspoznavanja (ovo i sledece pravilo omogućavaju razlikovanje boraca i civila), moraju javno nositi oružje i moraju poštovati pravila medunarodnog humanitarnog prava; ponekad se prilikom napada neprijateljskih snaga na odredenu teritoriju civilno stanovništvo spontano organizuje kako bi se tom napadu oduprlo (levée en masse) . U takvoj situaciji se status borca tim licima priznaje pod uslovom da otvoreno nose svoje oružje i poštuju pravila medunarodnog humanitarnog prava.

CIVILI su sva lica koja ne ucestvuju direktno u neprijateljstvima (odnosno svojim aktima ne štete pripadnicima oružanih snaga ili vojnim ciljevima zaracene strane); zbog toga što ne ucestvuju direktno u oružanom sukobu civili uživaju dvostruku zaštitu od efekata oružanog sukoba: strane u sukobu ne smeju usmeravati operacije ka civilnom stanovništvu (v. Princip distinkcije), a moraju i da zaštite civile od posledica napada na vojni cilj (v. Mere predostrožnosti); civili uživaju opisanu zaštitu sve dok ne uzmu direktno ucešće u neprijateljstvima; civili se ne smeju muciti, raseljavati (osim u slucaju potreba njihove bezbednosti) ili kolektivno kažnjavati; civili uživaju zaštitu u svim oblicima oružanih sukoba.

DRŽAVA je najviši oblik organizacije javne vlasti na odredenoj teritoriji; neophodni elementi države su: postojano stanovništvo, utvrđena teritorija i suverena vlast; država ima svoja prava i obaveze kao subjekt medunarodnog prava; u njena prava se obicno ubrajaju prava na suverenost, jednakost, odbranu (samoodržanje), pravo na medunarodno opštenje i pravo na poštovanje; obaveze države obuhvataju, na primer, poštovanje suvereniteta

drugih država ili poštovanje preuzetih ugovornih obaveza; neizvršavanje obaveza povlaci odgovornost države po međunarodnom pravu (v. Međunarodno javno pravo).

GENOCID je zločin pocinjen u nameri da se u celini ili delimicno uništi nacionalna, etnicka ili verska zajednica; akti genocida obuhvataju: ubistva clanova grupe, prouzrokovanje teških fizickih ili mentalnih patnji clanova grupe, namerno podvrgavanje grupe životnim uslovima koji treba da dovedu do njenog potpunog ili delimicnog uništenja, mere za sprečavanje rađanja u okviru grupe i prinudno premeštanje dece iz jedne grupe u drugu; zločin genocida može biti pocinjen i u doba mira i u doba oružanog sukoba (v. Oružani sukob).

HORS DE COMBAT (franc. izbacen iz stroja) je lice koje je zbog ranjavanja, bolesti ili drugih razloga onesposobljeno za borbu (ranjenici, bolesnici i brodolomnici); kad je u vlasti protivnicke strane ono uživa zaštitu pod sledecim uslovima: jasno je izrazilo nameru da se preda ili je u besvesnom stanju i ne može samo da se brani, ne preuzima neprijateljske akte i ne pokušava da pobjegne.

HUMANITARNA POMOC je materijalna pomoc koja je neophodna za preživljavanje stanovništva koje je ugroženo u doba mira ili u doba

u sukobu (v. Država) ili neka humanitarna organizacija (v. Međunarodne

oružanog sukoba; ako strana u oružanom sukobu nije u stanju da obezbedi namirnice, lekove, sanitetski materijal i ostale predmete koji su potrebni civilnom stanovništvu (v. Civili) i ostalim zašticenim licima (v. Zašticena lica) pomoc može ponuditi druga strana u sukobu ili država koja nije strana

organizacije) i pružanje pomoci se nece smatrati neprijateljskim cinom ili mešanjem u oružani sukob (v. Oružani sukob); strana u sukobu dužna je da dopusti i olakša brz i neometan prolaz humanitarne pomoci i kad je ona namenjena civilnom stanovništvu protivnicke strane; strana u sukobu ima pravo kontrole kako bi se uverila da pošiljka ne sadrži vojni materijal ili materijal koji se može upotrebiti u vojne svrhe; strane u sukobu su dužne štiti pošiljke i osoblje za pružanje humanitarne pomoci; ne smeju skrenuti pošiljke pomoci niti ih zadržavati sem u slučaju hitne potrebe pomoci civilnom stanovništvu; raspodela pomoci se vrši bez diskriminacije; prioritet u toj raspodeli imaju deca mlada od 15 godina, trudnice i porodilje; strana u sukobu može zahtevati da se raspodela vrši na licu mesta pod kontrolom Sile zaštitnice (v. Država); u slučaju da Okupaciona sila (v. Okupacija) nije u stanju da obezbedi stanovništvu okupirane teritorije hranu, lekove i ostale potrepštine, dužna je da odobri akcije humanitarne pomoci koje preduzimaju države koje nisu ucesnice u oružanom sukobu ili humanitarne organizacije; u slučaju nemedunarodnog oružanog sukoba (v. Nemedunarodni oružani sukob) potrebna je saglasnost države na ciji teritoriji se odvija sukob za preduzimanje akcije pružanja humanitarne pomoci.

IMPLEMENTACIJA MEDUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA obuhvata skup mera koje se preduzimaju radi obezbedenja poštovanja medunarodnog humanitarnog prava (v. Medunarodno humanitarno pravo); implementacija je obaveza država članica Ženevskih konvencija (v. Ženevske konvencije) i nedržavnih aktera koji su strana u sukobu; sve članice Ženevskih konvencija su dužne da obezbede poštovanje odredbi Konvencija u svakoj prilici; ove mere se preduzimaju i u doba mira i tokom oružanih sukoba (v. Oružani sukob); mere implementacije se mogu razvrstati na: pripremne, kontrolne i mere represije; u pripremne mere se ubrajaju: prevodenje zaključenih medunarodnih ugovora i ostalih akata MHP na zvanični jezik članice ugovora, obuka oružanih snaga za primenu pravila u oružanim sukobima (v. Oružane snage), širenje znanja o medunarodnom humanitarnom pravu među celokupnim stanovništvom, obuka kvalifikovanog osoblja za sprovođenje pravila, imenovanje pravnih savetnika u oružanim snagama, izrada identifikacionih kartica i pločica za pripadnike oružanih snaga, uključujući i sanitetsko i versko osoblje, obeležavanje zaštićenih objekata i zona (v. Zaštićeni objekti, Zaštićene zone), organizovanje civilne zaštite, itd; kao i neke zakonodavne mere (inkriminisanje

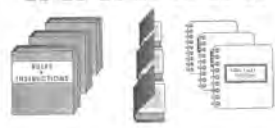

povreda, usvajanje zakona o nacionalnom društvu Crvenog krsta, o upotrebi znaka Crvenog krsta kojim se reguliše koji je državni organ nadležan da odobrava i kontroliše upotrebu znaka zaštite, zakona koji regulišu sastav oružanih snaga i ustanovljavanje Biroa za obaveštavanje i Službe traženja); kontrolne mere obuhvataju aktivnosti čiji je cilj nadzor nad poštovanjem pravila međunarodnog humanitarnog prava, aktivnosti Sile zaštitnice, MKCK (v. Međunarodni komitet Crvenog krsta) ili Međunarodne komisije za utvrđivanje činjeničnog stanja, koja ispituje sve činjenice u vezi sa navodnim teškim povredama Ženevskih konvencija i Dopunskog protokola I (v. Povrede međunarodnog humanitarnog prava); pored ovih mera moguće je i organizovanje konferencija na kojima se razmatraju problemi vezani za primenu pravila međunarodnog humanitarnog prava; represivne mere obuhvataju aktivnosti kažnjavanja i suzbijanja povreda međunarodnog humanitarnog prava i one mogu biti nacionalne i međunarodne; nacionalne mere obuhvataju inkriminaciju krivičnih dela u oružanim sukobima, utvrđivanje nadležnih sudova za gonjenje i kažnjavanje počinilaca ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti i zločina genocida, obezbeđenje pomoći u krivičnim stvarima sudovima drugih država ili međunarodnim krivičnim sudovima; međunarodne mere represije obuhvataju formiranje privremenih (ad hoc) međunarodnih krivičnih sudova (kao što su bili Međunarodni vojni sud u Nirnbergu i Tokiju ili kao što su Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije – kolok. Ad hoc tribunal za bivšu Jugoslaviju, i sličan tribunal za Ruandu) i osnivanje stalnog Međunarodnog krivičnog suda; u slučaju teških povreda Ženevskih konvencija i Dopunskog protokola I strane ugovornice imaju obavezu da deluju u saradnji sa UN (v. Ujedinjene nacije) na suzbijanju ovih povreda.

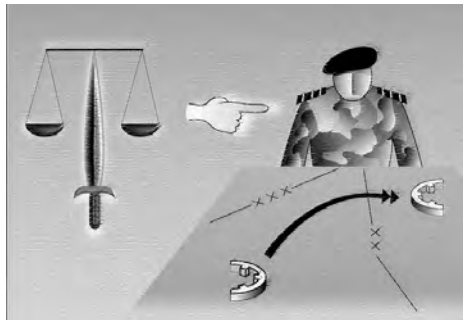
IUS IN BELLO (lat.) pravo u ratu, ponegde se koristi i kao sinonim za naziv međunarodno humanitarno pravo (v. Međunarodno humanitarno pravo).

IUS AD BELLUM (lat.) pravo na rat; označava korpus pravila

medunarodnog javnog prava (v. Medunarodno javno pravo) koji uređuje legalnost upotrebe sile u medunarodnim odnosima; članom 2(4) Povelje UN (v. Ujedinjene nacije) zabranjena je upotreba sile i pretnja silom; izuzeci od ove zabrane su samoodbrana i mere koje primenjuje Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija u slučaju pretnje miru, povrede mira i akata agresije (v. Agresija).

KOLATERALNA ŠTETA označava nenameravane ljudske gubitke i materijalnu štetu koji su nastali usled napada na vojne ciljeve (v. Vojni cilj); ti nenameravani gubici i šteta ne smeju biti nesrazmerno veliki u odnosu na očekivanu direktnu i konkretnu vojnu prednost (v. Princip proporcionalnosti).

KOMANDNA ODGOVORNOST predstavlja odgovornost vojnih komandanata zbog propuštanja da preduzmu mere potrebne da se spreči povreda pravila medunarodnog humanitarnog prava od strane pripadnika oružanih snaga pod njihovom komandom i ostalih lica pod njihovom kontrolom, a ako je povreda već izvršena, propuštanja da pokrenu disciplinski ili kazneni postupak protiv izvršilaca.

LAKO NAORUŽANJE obuhvata oružja koja upotrebljava pojedinac (eng. small arms; puška, mitraljez, granata i dr.) i prenosiva oružja za čiju upotrebu je potrebna grupa pojedinaca (eng. light weapons; teški mitraljezi, prenosivi protiv-avionski i protiv-tenkovski top i dr); ovo naoružanje nije zabranjeno; ono je lako dostupno zbog niske cene, lakog prenošenja i jednostavnog rukovanja te se ona masovno upotrebljavaju u oružanim sukobima; nevladine organizacije su pokrenule kampanju za sprečavanje i kontrolu nezakonite trgovine i transfera lakog naoružanja.

LJUDSKA PRAVA su prava koja uživa svaki pojedinac, nezavisno od volje države, te ih ona ne može uskratiti ili ih oduzeti; u osnovna ljudska prava se

najčešće ubrajaju: pravo na život, zabrana mučenja i drugih necovečnih ili ponižavajućih postupaka, sloboda ličnosti, duhovne slobode, sloboda izražavanja kao i prava na pravnu sigurnost i pravedno postupanje; većina ovih prava garantovana je međunarodnim ugovorima kao što su: Opšta deklaracija o pravima čoveka, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda; u određenim situacijama je moguće neka ljudska prava ograničiti ili suspendovati (na primer u doba rata ili neke druge velike javne

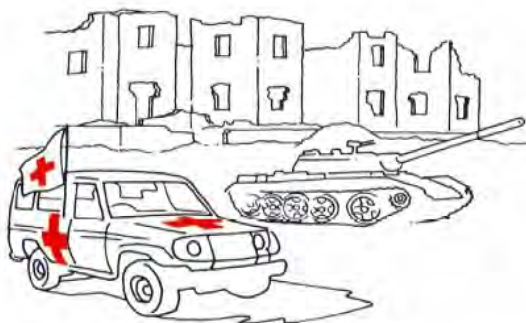

opasnosti); ipak, i tokom oružanog sukoba se moraju poštovati neki minimalni standardi humanosti; svi oni koji (više) ne učestvuju u oružanim sukobima se

moraju tretirati humano, bez obzira na pol, boju kože, nacionalnost ili versku pripadnost (zabrana diskriminacije, odnosno pravo na jednakost); u svim okolnostima je prema takvim licima zabranjeno ugrožavanje prava na život, mučenje ili necovečno postupanje, presuđivanje i izvršavanje kazni bez prethodne sudske presude nadležnog suda (uz sve sudske garancije koje važe kao nezamenljive među prosvetljenim narodima).

MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE predstavljaju trajne, formalne strukture koje su osnovane sporazumom članova sa ciljem ostvarivanja zajedničkog interesa; međunarodne organizacije su subjekti međunarodnog prava; međunarodne organizacije mogu biti međudržavne i nevladine; međudržavne organizacije imaju pet elemenata: osnovane su višestranim ugovorima, trajnog su karaktera, imaju stalne organe, imaju Statut ili neku drugu vrstu osnovnog dokumenta, i u njima se odvijaju procesi multilateralnog pregovaranja i zajedničkog odlučivanja; neke međudržavne vladine organizacije su naročito važne za primenu pravila međunarodnog humanitarnog prava: Ujedinjene nacije (v. Ujedinjene

nacije), NATO (North Atlantic Treaty Organization) ili ECOWAS (Economic Community of West African States); ove organizacije mogu biti ovlašćene (glavom VII ili glavom VIII Povelje Ujedinjenih nacija) da upotrebe silu u situacijama koje Povelja predviđa; nevladine međunarodne organizacije osnivaju individualni subjekti u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom države u kojoj su registrovane; nevladine organizacije ne uživaju prava i obaveze zagarrantovane pravilima međunarodnog prava (izuzetak u ovom smislu predstavljaju organizacije humanitarnog tipa kao što je, na primer, Međunarodni komitet Crvenog krsta (v. Međunarodni komitet Crvenog krsta).

MEĐUNARODNI KOMITET CRVENOG KRSTA (MKCK) je međunarodna humanitarna organizacija (v. Međunarodne organizacije) sa sedištem u Ženevi (Švajcarska) koja deluje u korist žrtava oružanih sukoba (v. Oružani sukob) i unutrašnjih nemira i zategnutosti (v. Unutrašnji nemiri, Unutrašnje zategnutosti); u slučaju međunarodnih oružanih sukoba Ženevske konvencije (1949) i Dopunski protokol I (1977) pružaju pravo MKCK da deluje u korist žrtava; u nemedunarodnim oružanim sukobima MKCK ima pravo da ponudi svoje usluge stranama u sukobu; u slučaju unutrašnjih nemira i zategnutosti MKCK može na osnovu svog Statuta ponuditi svoje usluge vladi određene države; MKCK deluje kao nepristrasna organizacija ne praveci razliku po nacionalnoj, rasnoj, verskoj, političkoj ili drugoj osnovi; on ne pristaje uz neku od strana u sukobu i deluje nezavisno od zahteva vlada država ili strana u sukobu; MKCK deluje kako bi zaštitio žrtve oružanih sukoba te obezbeduje medicinsku pomoc ugroženim licima, kao i pomoc u hrani i vodi, organizuje evakuaciju ili transfer ugroženih lica; delegati MKCK posecuju ratne zarobljenike (v. Ratni zarobljenici) i civilne

zatvorenike (v. Civili); pravo posete znaci pravo da razgovaraju sa svim zatvorenicama po izboru i da imaju pristup svim mestima u kojima se ta lica drže; posete se mogu ponavljati; cilj ovih poseta je da se sprece nestanci ili mucenje lica, da se poboljšaju uslovi zatoceništva i da se obnove porodicne veze; izveštaji o posetama su poverljivi i ne objavljuju se; oni sadrže preporuke zatvorskim vlastima ili strani u sukobu koja drži zarobljenike i civilne zatvorenike za poboljšanja njihovog položaja; MKCK posebnu pažnju posvecuje obnovi porodicnih veza i stoga, između ostalog, prikuplja informacije o nestalim licima i radi na razjašnjenju njihove sudbine (v. Nestala lica); MKCK preventivno deluje širenjem znanja iz oblasti medunarodnog humanitarnog prava; saraduje sa nacionalnim društvima (v. Nacionalna društva) i pomaže im u obavljanju njihovih aktivnosti; MKCK prati poštovanje medunarodnog humanitarnog prava i skrece pažnju na njegova kršenja, a organizovanjem i podrškom razlicitih medunarodnih državnih i ekspertskih sastanaka doprinosi razvoju medunarodnog humanitarnog prava.

MEĐUNARODNI ORUŽANI SUKOB oznacava situacije upotrebe oružanih snaga (v. Oružane snage) između država (v. Država) ili između država i naroda koji se bori za ostvarenje prava na samoopredeljenje; ovim pojmom su obuhvacene tri situacije: prvo, svaka nesaglasnost koja dovodi do upotrebe organizovanih oružanih snaga dveju ili više suprotstavljenih država (v. Država); drugo, kada jedna država okupira deo ili celu teritoriju druge države, cak i kad ne postoji oružani otpor toj okupaciji (v. Okupacija); treće, sukobi u kojima se narod bori za ostvarenje prava na samoopredeljenje (v. Pravo na samoopredeljenje): protiv kolonijalnih režima, rasistickih režima (rasisticki zasnovane dominacije jednog naroda ili dela naroda nad drugim narodom ili delom naroda) i strane okupacije (delimicna ili potpuna okupacija teritorije koja se još nije oformila kao država); u situacijama medunarodnog oružanog sukoba (v. Oružani sukob) primenjuje se citav korpus medunarodnog humanitarnog prava.

MEĐUNARODNI POKRET CRVENOG KRSTA I CRVENOG POLUMESECA je institucionalizovani oblik saradnje MKCK (v. Medunarodni komitet Crvenog krsta), nacionalnih društava (v. Nacionalna društva Crvenog krsta/Crvenog polumeseca) i Medunarodne federacije društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca; osnovni principi delovanja Pokreta su: humanost (pomoc ugroženim licima, sprecavanje i olakšanje ljudske patnje, zaštita života i zdravlja i poštovanje coveka kao pojedinca), nepristrasnost (ne pravi razlike po nacionalnoj, rasnoj, verskoj osnovi, klasi ili politickim ubedenjima), neutralnost (da bi uživao poverenje svih Pokret ne staje ni na ciju stranu tokom oružanih sukoba niti se uplice u politicke, rasne, verske ili ideološke sporove), nezavisnost (Pokret deluje autonomno od stavova vlada država, dobrovoljnost (ne deluju u cilju sticanja određene materijalne dobiti), jedinstvo (u svakoj državi može postojati samo jedno nacionalno društvo Crvenog krsta/Crvenog polumeseca) i univerzalnost (obuhvata nacionalna društva iz celog sveta); delovi Pokreta deluju nezavisno, ali medusobno saraduju; sastaju se svake druge godine na Savetu delegata, a svake cetvrte godine se sastaju s predstavnicima država članica Ženevskih konvencija (1949) i Dopunskih protokola (1977) na Medunarodnoj konferenciji Crvenog krsta i Crvenog polumeseca; Savet delegata je 1997. godine u Sevilji usvojio Sporazum o organizaciji medunarodnih aktivnosti sastavnih delova Medunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, kojim je MKCK-u (v. Medunarodni komitet Crvenog krsta) data uloga vodece agencije za operacije Pokreta u situacijama oružanih sukoba i unutrašnjih nemira i zategnutosti, te u situacijama neposredno nakon priliva izbeglica u određeno podrucje, kao i kod prirodnih nesreca u podrucjima zahvacenim oružanim sukobom; Medunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca ima vodecu ulogu kod prirodnih nesreca i u fazama obnove i rehabilitacije nakon oružanog sukoba, kao i kod pružanja pomoci izbeglicama u državama koje nisu zahvacene ratom; MKCK potvrđuje da li nacionalna društva ispunjavaju uslove za članstvo u Pokretu dok Medunarodna federacija koordinira njihove aktivnosti i unapređuje njihove kapacitete; nacionalna društva (v. Nacionalna društva Crvenog krsta/Crvenog polumeseca) obavljaju humanitarne aktivnosti i pomažu vlastima svoje zemlje u slucaju elementarnih katastrofa, pomažu ugroženom civilnom stanovništvu kako u doba mira tako i u doba oružanih sukoba.

MEĐUNARODNO HUMANITARNO PRAVO je sistem pravila ustanovljenih ugovorima ili obicajima (v. Obicajno pravo) koja su posebno namenjena rešavanju humanitarnih problema koji neposredno nastaju u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima (v. Oružani sukob) i iz humanitarnih razloga ograničavaju slobodu strana u sukobu pri upotrebi metoda i sredstava ratovanja (v. Zabranjene metode ratovanja, Zabranjena oružja) i štite lica i dobra koja su pogodena ili mogu biti pogodena oružanim sukobom (v. Zašticena lica, Zašticeni objekti); primenjuje se od izbijanja oružanog sukoba, odnosno kad je prvo zašticeno lice palo u vlast protivnicke strane; pravila međunarodnog humanitarnog prava se primenjuju čak i ako neka od strana u sukobu ne priznaje ratno stanje; osnovni principi međunarodnog humanitarnog prava su: princip vojne potrebe (v. Princip vojne potrebe) koji dopušta preduzimanje mera koje su neophodne za ostvarenje jedinog dozvoljenog cilja oružanog sukoba, a to je slabljenje vojnog potencijala neprijatelja (v. princip vojne potrebe); princip razlikovanja (v. Princip razlikovanja), princip zabrane nanošenja suvišnih povreda i nepotrebnih patnji, princip proporcionalnosti (v. Princip proporcionalnosti), koji nalaže jednaku primenu MHP za sve strane u sukobu, nezavisno od toga da li su silu primenile saglasno međunarodnom pravu ili ne; i princip jednakosti strana u sukobu (nezavisnosti ius in bello od ius ad bellum), (v. Ius in bello, Ius ad bellum); međunarodno humanitarno pravo se ne primenjuje u situacijama unutrašnjih nemira i zategnutosti (v. Unutrašnji nemiri i zategnutosti).

MEĐUNARODNO JAVNO PRAVO je sistem pravnih pravila koja uređuju odnose država (v. Država), međunarodnih organizacija (v. Međunarodne organizacija) i drugih entiteta (pobunjenici, organizovane grupe, ali i pojedinci); pravila međunarodnog javnog prava su prevashodno sadržana u međunarodnim ugovorima i međunarodnim obicajima, a delom i u opštim nacelima koja su sadržana u ustavima glavnih pravnih sistema; opšta nacela međunarodnog prava su: zabrana pretnje silom i upotrebe sile, mirno rešavanje sporova, zabrana intervencije u unutrašnju nadležnost države, saradnja, ravnopravnost i samoopredeljenje naroda, suverena jednakost i savesno ispunjavanje međunarodnih obaveza.

MERE PREDOSTROŽNOSTI predstavljaju skup aktivnosti koje su strane u sukobu u obavezi da sprovode u cilju zaštite civilnog stanovništva; mere predostrožnosti obavezuju kako stranu koja vrši napad (mere predostrožnosti u napadu), tako i stranu u sukobu koja se od napada brani (mere predostrožnosti protiv posledica napada); mere predostrožnosti u napadu predstavljaju obavezu strane u sukobu koja izvodi napad da učini sve što je moguće kako bi bila sigurna da ciljevi napada neće biti ni civilna lica niti civilni objekti, kao ni objekti koji stoje pod posebnom zaštitom, već vojni ciljevi; pored toga, one nalažu i obavezu preduzimanja mera predostrožnosti pri izboru sredstava i metoda napada kako bi se izbegli, ili makar sveli na minimum, slučajni gubici života civila, povreda civila i oštećenje civilnih objekata (v. Princip

proporcionalnosti); mere predostrožnosti protiv posledica napada uključuju sledeće obaveze: sklanjanje civilnog stanovništva iz okoline vojnih objekata, lociranje vojnih objekata izvan

gusto naseljenih područja, kao i preduzimanje svih ostalih mera predostrožnosti kako bi se zaštitili civilno stanovništvo i civilni objekti; ove mere predostrožnosti obuhvataju i zabranu maskiranja vojnih objekata

i vojnih ciljeva prisustvom velikog broja civila ili korišćenjem takozvanih „živih štitova“.

MIROVNE OPERACIJE su operacije Ujedinjenih nacija (v. Ujedinjene nacije) koje imaju za cilj održavanje ili ponovno uspostavljanje međunarodnog mira i bezbednosti u područjima zahvaćenim sukobom; mirovne operacije se u nacelu dele na operacije za održavanje mira i operacije za nametanje mira; operacije održanja mira imaju za cilj da razdvoje strane u sukobu i očuvaju status quo; njihovo delovanje počiva na sledecim principima: pristanak svih zainteresovanih strana i nadležnih organa UN, nepristrasnost i zabrana upotrebe sile osim u slučaju samoodbrane; operacije nametanja mira koje se preduzimaju u posleratnom periodu usmerene su na postizanje određenog rešenja sukoba, što ponekad dovodi u pitanje neutralnost kao princip delovanja; njihovo sprovođenje ne zahteva pristanak strana u sukobu, a pravo na upotrebu sile prošireno je tako da obuhvati obezbeđenje sprovođenja mandata misije.

NACIONALNA DRUŠTVA CRVENOG KRSTA/CRVENOG POLUMESECA su osnovne jedinice Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca (v. Međunarodni pokret Crvenog krsta i Crvenog polumeseca) i u svojim zemljama predstavljaju autonomne nacionalne organizacije koje saraduju sa vlastima u sprecavanju bolesti, unapređivanju zdravlja i olakšanju ljudske patnje putem svojih programa u oblastima obrazovanja, zdravlja i socijalne zaštite; ona organizuju operacije pomoci žrtvama oružanih sukoba i žrtvama prirodnih nesreća i drugih vanrednih situacija za one kojima je pomoć potrebna u njihovim zemljama, ali i na međunarodnom planu, u skladu sa svojim mogućnostima; nacionalna društva promovišu principe i ideale Pokreta, pomažu svojim vladama u širenju znanja o međunarodnom humanitarnom pravu, i ulažu napore da se obezbedi poštovanje međunarodnog humanitarnog prava i zaštita znakova Crvenog krsta i Crvenog polumeseca. Crveni krst Srbije, osnovan 1876. godine, jedno je najstarijih nacionalnih društava.

NEMEDUNARODNI ORUŽANI SUKOB nastaje kada na teritoriji jedne države (v. Država) dođe do upotrebe oružanih snaga (v. Oružane snage) vlade protiv pobunjenog dela oružanih snaga ili protiv neke druge organizovane oružane grupe ili ako se sukobljavaju različite organizovane oružane grupe, bez učešća vladinih oružanih snaga; u svakoj od ovih situacija primenjuje se član 3. zajednicki za sve četiri Ženevske konvencije (v. Zajednicki član 3. Ženevskih konvencija); ukoliko je država na čijoj teritoriji se odvija sukob prihvatila Dopunski protokol II (v. Ženevske konvencije) i ako organizovane oružane grupe protiv kojih se bore vladine oružane snage ispunjavaju određene uslove: imaju odgovornu komandu, kontrolišu deo teritorije tako da mogu voditi usmerene i neprekidne vojne operacije i primenjuju Dopunski protokol II; tada se primenjuju i pravila u njemu sadržana; krug pravila koja se primenjuju u nemedunarodnim oružanim sukobima obuhvata još i običajno međunarodno humanitarno pravo, kao i neke druge međunarodne ugovore: Konvenciju o zaštiti kulturnih dobara (1954) i njena dva protokola (1954, 1999), Konvenciju o klasičnom oružju koja je usvojena 1980. godine, a izmenjena 2001. godine i njene protokole (I - o fragmentima oružja koji se ne mogu otkriti, II – o zabrani ili ograničavanju upotrebe mina, mina iznenađenja ili drugih sredstava, III – o zabrani ili ograničavanju upotrebe zapaljivog oružja, IV – o laserskom oružju za oslepljivanje, V - o eksplozivnim ostacima rata) i Konvenciju o zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje i prometa antipersonalnih mina i o njihovom uništavanju (1997); strane u sukobu mogu zaključiti specijalni sporazum kojim će proširiti krug pravila koja se primenjuju u situaciji nemedunarodnog oružanog sukoba; primena međunarodnog humanitarnog prava ne menja pravni status strana u nemedunarodnom sukobu.

NESTALOLICE je lice čija sudbina iz razloga vezanih za postojanje oružanog sukoba nije poznata (v. Oružani sukob); lice se smatra nestalim ako rodbina ili strana u sukobu ne znaju kakva je njegova sudbina (da li je ranjeno, bolesno ili u zarobljeništvu, da li je umrlo i gde je sahranjeno); porodica nestalog lica ima pravo da saznaju sudbinu svog člana; strane u sukobu su dužne da pronalaze lica čiji je nestanak objavila protivnička strana i da pružanjem informacija olakšaju njihov pronalazak; strana u sukobu je dužna da prikupi podatke o licima koja su zarobljena, pritvorena ili uhapšena ili koja su umrla u periodu izdržavanja kazne ili pod drugim

okolnostima u oružanom sukobu; u tu svrhu ona formira Biro za obaveštavanje, koji prima i odašilje podatke o zaštićenim licima u vlasti strane u sukobu (v. Zaštićena lica); podaci o nestalim licima i zahtevi u vezi s nestalim licima dostavljaju se Centralnoj agenciji za traženje koju formira MKCK (v. Medunarodni komitet Crvenog krsta).

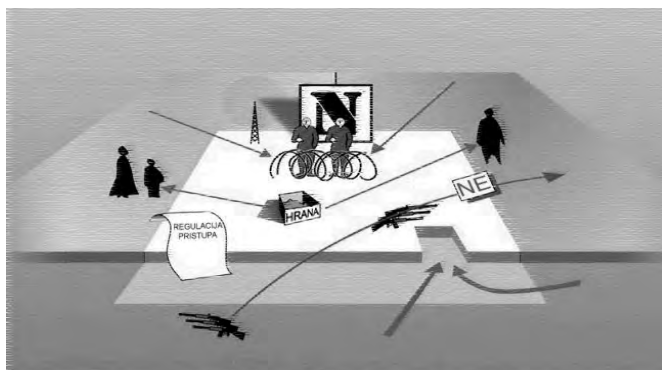
OBICAJNO PRAVO je onaj deo medunarodnog javnog prava (v. Medunarodno javno pravo) koji predstavlja opštu praksu koja je prihvacena kao pravo; za nastanak običajnog pravila bitna su dva elementa: stalno, kontinuirano i jednoobrazno ponašanje, pre svega država (objektivni ili materijalni element) i svest o obavezности takvog ponašanja (subjektivni, psihološki element, opinio juris); u običajno medunarodno humanitarno pravo (v. Medunarodno humanitarno pravo) spada niz pravila i principa kao što su princip

razlikovanja, princip proporcionalnosti, zaštita medicinskog i verskog osoblja, zabrana napada na lica hors de combat (v. Hors de combat), posebna zaštita kulturnih dobara, zabrana upotrebe sredstava i metoda ratovanja koji po svojoj prirodi izazivaju prekomerne povrede ili nepotrebne patnje i drugi; neki od njih kodifikovani su medunarodnim ugovorima.

OKUPACIJA dela ili cele teritorije jedne države nastupa kada protivnička vojska uspostavi i održava vlast na tom području; stravična iskustva Drugog svetskog rata uticala su na donošenje Konvencije o zaštiti građanskih lica za vreme rata 1949. godine (IV Ženevska konvencija) koja zajedno sa običajnim pravilima međunarodnog humanitarnog prava uređuje pravni režim okupacije; Okupaciona sila zamenjuje postojeću vlast na toj teritoriji i njena osnovna obaveza je da obezbedi javni red i sigurnost; zakoni koji su važili pre okupacije nastavljaju da važe tokom okupacije; Okupaciona sila jedino može ukinuti ili obustaviti primenu krivičnog zakonodavstva okupirane teritorije ako ono predstavlja opasnost po bezbednost njenih oružanih snaga (v. Oružane snage); buduci da su tokom Drugog svetskog rata civili okupirane teritorije bili kažnjavani zbog neprijateljskih akcija organizovanih pokreta otpora IV Ženevska konvencija je izricito zabranila Okupacionoj sili kolektivno kažnjavanje civilnog stanovništva okupirane teritorije (v. Civili); civilno stanovništvo okupirane teritorije je zaštićeno od nasilja, uvreda, zastrašivanja; civili na okupiranim teritorijama imaju pravo na poštovanje licnosti, casti i religijskih ubedenja; Okupaciona sila ne može prinudno preseljavati ili progoniti civile izvan okupirane teritorije; Okupaciona sila može pristupiti evakuaciji civila samo ako to zahtevaju razlozi bezbednosti ili imperativni vojni razlozi, a evakuacija se mora vršiti u odgovarajucim zdravstvenim, higijenskim i bezbednosnim uslovima; Okupaciona sila može preduzimati mere kontrole i bezbednosti; ako to zahtevaju razlozi bezbednosti Okupaciona sila može internirati civile, odnosno prinuditi ih da borave u posebnom logoru koji je odvojen od zarobljenickog logora (v. Ratni zarobljenici) i izvan je područja vojnih operacija; odluka o interniranju ne predstavlja meru kažnjavanja i podleže reviziji nadležnog sudskog ili administrativnog organa; Okupaciona sila je dužna da oslobodi internirano lice kad prestanu razlozi interniranja; lice neće biti oslobodeno ako se protiv njega vodi krivični postupak ili dok ne istekne kazna zatvora na koju je osuđen; Okupaciona sila ne može prinuditi civile na okupiranoj teritoriji da služe u njenim oružanim snagama, a zabranjena je i propaganda u cilju dobrovoljnog pristupanja u njene oružane snage; Okupaciona sila može nametnuti neke vrste prinudnog rada civila na okupiranim teritorijama, ali je to njeno pravo ograničeno; pokretna i nepokretna privatna, državna ili javna imovina na okupiranoj teritoriji je zaštićena i ne može biti uništena osim ako je to apsolutno neophodno za izvođenje vojnih dejstava; Okupaciona sila je dužna da

obezbedi snabdevanje životnim namirnicama i lekovima u meri u kojoj joj to dopuštaju sredstva kojima raspolaže; ona može za potrebe svojih oružanih snaga i prateceg osoblja, a vodeci racuna o potrebama civilnog stanovništva, uzeti životne namirnice, lekove i sanitetski materijal od stanovništva okupirane teritorije ali je dužna da novcano nadoknadi punu vrednost oduzetih dobara.

ORUŽANE SNAGE su sve organizovane borbene jedinice koje su pod komandom jedne od strana u sukobu, kako države, tako i nedržavnih aktera; ukoliko su vojne formacije nedržavnih aktera potčinjene nekoj vlasti i ukoliko u okviru njih postoji interna disciplina one se smatraju oružanim snagama; u oružane snage države se ubrajaju pešadijske, avijacijske i mornaricke jedinice (u njih ulaze i jedinice kao što su nacionalna garda ili specijalne jedinice); pored njih u državne oružane snage se mogu ubrajati i policijske snage, ali samo ukoliko je nacionalnim zakonodavstvom ili posebnim pravnim aktom jedne od strana u sukobu to predviđeno; dobrovoljacki odredi i slicni tipovi jedinica se mogu smatrati oružanim snagama države, ali strana u sukobu kojoj pripadaju ima obavezu da o njihovom postojanju obavesti drugu zaraćenu stranu.

ORUŽANI SUKOB je situacija koju karakteriše upotreba organizovanih oružanih snaga dveju ili više strana u sukobu (v. Oružane snage); obzirom na to ko su strane u sukobu razlikujemo dve vrste oružanih sukoba: medunarodne (v. Medunarodni oružani sukob) i nemedunarodne (v. Nemedunarodni oružani sukob); u zavisnosti od vrste sukoba primenjuju se razlicita pravila medunarodnog humanitarnog prava (v. Medunarodno humanitarno pravo).

ORUŽJA ZA MASOVNO UNIŠTENJE predstavljaju određene vrste naoružanja čija je upotreba označena kao najveća pretnja međunarodnoj bezbednosti; u ovu vrstu naoružanja se ubrajaju oružja koja su ograničena ili zabranjena (zagušljivi, otrovni i drugi gasovi, bakteriološko, biološko, hemijsko i nuklearno oružje); pored njih u oružja za masovno uništenje spadaju i one vrste naoružanja koje međunarodno humanitarno pravo ne reguliše izricito (radiološko naoružanje, prljave bombe).

PERFIDIJA je zabranjeni metod ratovanja (v. Zabranjeni metodi ratovanja) kojim se zloupotrebljava poverenje protivnika kako bi se pocinio neprijateljski akt protiv njega; zabranjeno je ubistvo, ranjavanje ili zarobljavanje protivnika pribegavajući sledecim postupcima: zloupotreba zastave primirja radi napada na protivnika; borac (v. Borac) se pretvara da je ranjenik ili bolesnik ili civil ili neborac kako bi zloupotrebio uverenje protivnika da mu prema pravilima izricito mora pružiti zaštitu i protiv njega preduzeo neprijateljski akt; zloupotreba znaka i zastave Crvenog krsta ili Crvenog polumeseca (v. Zaštitni znak) i međunarodno zaštićenih znakova, amblema ili uniformi UN (v. Ujedinjene nacije), neutralnih ili država koje ne učestvuju u sukobu kako bi se neprijatelj obmanuo i situacija iskoristila za preduzimanje neprijateljskog akta; perfidiju treba razlikovati od ratnog lukavstva koje nije zabranjeno; ratno lukavstvo označava postupke koji su usmereni da obmanu neprijatelja ili da ga navedu da se ponaša nesmotreno ne koristeći se zloupotrebom poverenja protivnika; primeri ratnog lukavstva su: kamuflaža, upotreba mamaca, lažne operacije i širenje dezinformacija.

PLACENICI su lica koja direktno učestvuju u oružanom sukobu (v. Oružani sukob) i ispunjavaju sledeće uslove: regrutovani su lokalno ili u

inostranstvu da bi se borili u oružanom sukobu, u sukobu učestvuju prvenstveno zbog materijalne dobiti koju im je obećala jedna od strana u sukobu, nisu državljani nijedne od strana u sukobu, nemaju prebivalište na teritoriji koju kontroliše jedna od strana u sukobu, nisu pripadnici oružanih snaga (v. Oružane snage) nijedne od strana u sukobu, nije ih poslala država koja nije strana u sukobu po zvaničnoj dužnosti kao pripadnike njenih oružanih snaga; placenici nemaju status borca u oružanom sukobu (v. Borac), a u slučaju da potpadnu pod vlast druge strane u sukobu oni ne uživaju status ratnog zarobljenika (v. Ratni zarobljenici).

POJEDINAC, po pravilu, ima posrednu vezu sa međunarodnim javnim pravom; ta veza se ostvaruje preko države čiji je pojedinac državljanin; izvesne kategorije lica (izbeglice i apatridi) uživaju, ipak, direktnu zaštitu međunarodnog javnog prava (v. Međunarodno javno pravo), a postoje i prava koja međunarodnog javnog prava neposredno garantuje svim pojedincima (v. Ljudska prava); osim što propisuje prava pojedinca, međunarodno javno pravo nameće pojedincima i izvesne obaveze i u vezi sa tim uređuje i pitanje odgovornosti pojedinca za kršenje pravila međunarodnog javnog prava; položaj koji pojedinac zauzima u određenoj državi ga ne može zaštititi od kažnjavanja.

POVREDE MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA su nepoštovanja pravila međunarodnog humanitarnog prava koja povlače odgovornost prema nacionalnom i međunarodnom pravu; za povrede međunarodnog humanitarnog prava mogu odgovarati države (v. Država) i pojedinci (v. Pojedinac); posebno ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava koje mogu počinili pojedinci su ratni zločini (v. Ratni zločini); pojedinci mogu odgovarati i za druge zločine koje pocine tokom oružanog sukoba - zločine protiv čovečnosti ili zločin genocida (v. Zločini protiv čovečnosti, Genocid); Ženevske konvencije (1949) i njihovi Dopunski protokoli (1977) posebno ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava nazivaju teškim povredama; teške povrede Ženevskih konvencija obuhvataju dela izvršena protiv zaštićenih lica i objekata (v. Zaštićena lica, Zaštićeni objekti); namerna ubistva zaštićenih lica, mučenje ili necovečno postupanje, namerno prouzrokovanje velikih patnji ili nanošenje ozbiljnih povreda telu ili zdravlju, nezakonito progonstvo i preseljenje, namerno lišavanje zaštićenih lica prava na pravicno i nepristrasno sudenje,

prisiljavanje zaštićenih lica da služe u oružanim snagama neprijateljske strane (v. Oružane snage), uzimanje talaca i velika razaranja i otuđivanje imovine koje nije opravdano vojnom potrebom (v. Medunarodno humanitarno pravo) i koje je pocinjeno na nedozvoljen i samovoljan način; u teške povrede Dopunskog protokola I ubrajaju se: napadi na civilno stanovništvo ili pojedine civile, preduzimanje napada bez izbora ciljeva koji pogada civilno stanovništvo sa znanjem da će prouzrokovati prekomerne civilne gubitke (v. Zabranjeni napadi, Princip proporcionalnosti),

preduzimanje napada na gradevine i instalacije koje sadrže opasne sile sa znanjem da će prouzrokovati prekomerne civilne gubitke (v. Zaštićeni objekti), napadanje nebranjanih mesta

i demilitarizovanih zona (v. Zaštićene zone), napade na lica sa znanjem da su onesposobljena za borbu, perfidno korišćenje znaka Crvenog krsta ili Crvenog polumeseca (v. Perfidija, Zaštitni znak), i namerno preduzimanje određenih akata uz kršenje odredbi Ženevskih konvencija i Dopunskog protokola I (deportacija, prinudno premeštanje stanovništva Okupacione sile na okupiranu teritoriju ili stanovništva okupirane teritorije, neopravdano odlaganje repatrijacije ratnih zarobljenika ili civila, napad na kulturna ili duhovna dobra i dr. (v. Okupacija, Ratni zarobljenici).

PRAVO NARODA NA SAMOOPREDELJENJE predstavlja pravo svakog naroda da slobodno određuje svoj politički položaj i da slobodno postiže svoj privredni, društveni i kulturni razvoj; ovo pravo je potvrđeno u Povelji UN (v. Ujedinjene nacije), Deklaraciji Generalne skupštine UN o nacelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji država u skladu s Poveljom UN (v. Medunarodno javno pravo) i u međunarodnim paktovima o građanskim i političkim i o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (v. Ljudska prava); svaka država je dužna da poštuje ovo pravo i da se

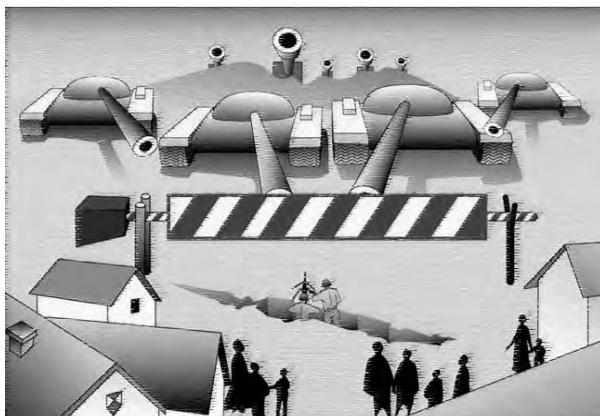

uzdržava od pribegavanja prinudnim merama kako bi neki narod lišila prava na samoopredeljenje; narodi koji deluju u cilju ostvarenja prava na samoopredeljenje i suprotstavljaju se prinudnim merama koje su usmerene da ga liše tog prava imaju ovlašćenje da traže i primaju pomoc u skladu s ciljevima i nacelima Povelje UN; ovo pravo ne sme se tumaciti kao da ovlašćuje ili podstice na bilo kakvu akciju koja ima za cilj da potpuno ili delimicno razori ili ugrozi teritorijalni integritet ili politicku nezavisnost bilo koje suverene i nezavisne države koja poštuje pravo naroda na samoopredeljenje.

PRAVO ORUŽANIH SUKOBA (v. Medunarodno humanitarno pravo)

PRINCIP RAZLIKOVANJA obavezuje strane u sukobu da u svakom trenutku prave razliku između civilnog stanovništva (v. Civilni) i boraca (v. Borac), kao i između civilnih objekata i vojnih ciljeva (v. Vojni cilj); obaveza razlikovanja je veoma važna za primenu međunarodnog humanitarnog prava (v. Mere predostrožnosti, Princip proporcionalnosti).

PRINCIP PROPORCIONALNOSTI se tice mera predostrožnosti u napadu (v. Mere predostrožnosti) i kao obavezu nalaže da se strana u sukobu mora uzdržati od napada na vojni cilj od koga se može očekivati da će izazvati civilne žrtve ili oštetiti civilne objekte koji bi bili nesrazmerni u odnosu na očekivanu direktnu i konkretnu vojnu prednost koja se tim napadom ostvaruje (vojna prednost predstavlja štetu nanetu neprijateljskim oružanim snagama ili osvojena teritorija).

PRINCIP VOJNE POTREBE priznaje stranama u sukobu pravo da primene sve mere potrebne za uspešno izvođenje vojnih operacija pod uslovom da te mere ne krše pravila medunarodnog humanitarnog prava (v. Medunarodno humanitarno pravo). Vojna potreba ne može biti iskorišćena kao izgovor za suspendovanje medunarodnog humanitarnog prava.

RATNI ZAROBLJENICI su borci (v. Borac) koji padnu pod vlast protivnicke strane u sukobu; pored boraca status ratnih zarobljenika imaju i lica koja prate oružane snage kao što su civili, ratni dopisnici, članovi posada vojnih vazduhoplova, kao i članovi ratnih službi čija je dužnost da se staraju o oružanim snagama kada potpadnu pod vlast protivnicke strane; standardi zaštite ratnih zarobljenika, pre svega, podrazumevaju: poštovanje života i

zdravlja ratnih zarobljenika, poštovanje casti i morala ratnih zarobljenika, posebno poštovanje prema ratnim zarobljenicima koji su ženskog pola (ovo se narocito odnosi na deljenje radnih zadataka, dužno poštovanje prema trudnicama i porodiljama, odvajanje muških i ženskih kupatila, spavaonica, itd.), obezbedivanje adekvatne hrane i odece, obezbedivanje adekvatnih prostorija za život zarobljenika, obezbedivanje dovoljne udaljenosti zarobljenickih kampova od zone borbenih dejstava, zabranu mucenja ratnih

zarobljenika, zabranu obavljanja medicinskih eksperimenata nad zarobljenicima, zabranu rada ratnih zarobljenika koji bi mogao da naškodi njihovom zdravlju, zabranu rada koji bi bio ponižavajući, zabranu rada koji bi bio vezan za odvijanje ratnih operacija, zabranu iznudiivanja bilo kakvih podataka, kao i zabranu kažnjavanja ratnih zarobljenika u slučaju pokušaja bekstva; zaštita pomenutih prava ratnih zarobljenika može biti poverena Sili

zaštitnici; ratni zarobljenici imaju obavezu poštovanja pravnih propisa druge strane u sukobu; nepoštovanje ovih propisa može proizvesti disciplinske i kaznene mere, ali one ne mogu biti kolektivne prirode; pored toga, one ne smeju biti strožije nego disciplinske i kaznene mere koje su za isti prekršaj propisane pripadnicima oružanih snaga države koja drži ratne zarobljenike.

RATNI ZLOCINI obuhvataju akte koje su Ženevske konvencije i Dopunski protokol I definisali kao teške povrede (v. Povrede međunarodnog humanitarnog prava) i akte koji su statutima međunarodnih krivičnih sudova i nacionalnim krivičnim zakonodavstvom inkriminirani kao ratni zlocini; Statut Međunarodnog krivičnog suda ubraja u ratne zlocine, između ostalog, i sledeće akte bilo da su počinjeni u međunarodnim ili nemeđunarodnim oružanim sukobima (v. Oružani sukob): namerno usmeravanje napada na civilno stanovništvo ili pojedine civile koji ne ucestvuju direktno u neprijateljstvima (v. Civili); namerno usmeravanje napada na lica i objekte koji pružaju humanitarnu pomoc (v. Humanitarna pomoc) ili mirovne misije UN koje pružaju pomoc civilima u oružanim sukobima (v. Ujedinjene nacije); namerno usmeravanje napada na dobra i lica koja su oznacena zaštitnim znakom (v. Zaštitni znak); namerni napad na verske, obrazovne, umetnicke i gradevine koje se koriste u dobrotvorne svrhe, istorijske spomenike, bolnice i mesta gde se skupljaju ranjenici i bolesnici, pod uslovom da ne predstavljaju vojni cilj (v. Vojni cilj); pljackanje gradova i mesta; silovanje, prisiljavanje na prostituciju, nasilnu trudnocu ili prisilnu sterilizaciju; regrutovanje dece ispod 15 godina u oružane snage ili njihovo korišćenje za aktivna ucešca u neprijateljstvima; objavljivanje da prema protivniku neće biti milosti i dr. Ratni zlocini počinjeni u međunarodnim oružanim sukobima obuhvataju i namerno zapocinjavanje napada znajući da prouzrokovati slučajne civilne gubitke ili velika, dugotrajna i ozbiljna oštećenja životne sredine koji bi bili očigledno nesrazmerni u odnosu na predviđenu konkretnu i direktnu vojnu prednost (v. Princip proporcionalnosti); ubistvo ili ranjavanje vojnika koji je položio oružje u nameri da se preda ili više nema nameru da se brani; perfidnu upotrebu zastave primirja, zastave, obeležja ili uniforme neprijatelja, UN ili zaštitnog znaka (v. Perfidija) namerno izgladnjivanje civila; iskorišćavanje civila i drugih međunarodno zašćenih lica da bi se vojni ciljevi zaštitili od vojnih operacija i dr. U nemeđunarodnim oružanim sukobima ratni zlocini obuhvataju: nasilje prema životu, posebno ubistva, sakacenja, okrutno

ponašanje i torturu; postupanje na izrazito sramotan način prema ličnom dostojanstvu; uzimanje talaca i donošenje presuda i smrtne kazne bez prethodnog suđenja od strane regularno ustanovljenog suda; za ratne zločine odgovaraju lica koja su počinila, naredila ili zahtevala, planirala, pomagala ili podstrekavala izvršenje ili pokušaj izvršenja ratnog zločina; nadležni za gonjenje i kažnjavanje ratnih zločina mogu biti nacionalni sudovi strana u sukobu, međunarodni krivični sudovi ili po nacelu univerzalne jurisdikcije nacionalni sudovi svih država, jer ratni zločini kao i ostali međunarodni zločini pogadaju interese citave međunarodne zajednice i stoga sve države imaju pravo i obavezu da krivično gone počinioce ovih zločina bez obzira na državljanstvo počinioaca i žrtve zločina i bez obzira na mesto gde je zločin izvršen.

RATNO PRAVO
(v. Međunarodno humanitarno pravo)

REPRESALIJE su metod ratovanja koji predstavlja protivpravan odgovor na protivpravni akt suprotne strane kao krajnju meru da bi se protivnik prinudio da poštuje pravo (v.

Zabranjeni metodi ratovanja); međunarodno humanitarno pravo izricito zabranjuje represalije protiv ranjenika, bolesnika, brodolomnika (v. hors de combat), ratnih zarobljenika (v. Ratni zarobljenici), civila (v. Civili), sanitetskog osoblja, sanitetskih jedinica i sredstava sanitetskog transporta, verskog osoblja, osoblja društava za pomoć (v. Zaštićena lica); civilnih objekata, kulturnih objekata i hramova, objekata koji su neophodni za opstanak civilnog stanovništva, građevina i instalacija koje sadrže opasne sile, prirodne okoline i organizacija, osoblja i dobara civilne zaštite (v. Zaštićeni objekti).

ŠPIJUN je osoba koja, lažno se predstavljajući ili na neki drugi prikriveni način, skuplja obavještenja od vojnog značaja o jednoj od strana u sukobu sa namerom da je prosledi drugoj strani; ukoliko ga zarobi druga strana u sukobu špijun ne uživa status ratnog zarobljenika (v. Ratni zarobljenici); u slučaju sumnje, odluku o tome da li je neko lice špijun donosi nadležni sud.

TERORISTICKI AKTI koji su izricito zabranjeni međunarodnim humanitarnim pravom (v. Međunarodno humanitarno pravo) su: napadi kojima je cilj da šire teror među civilnim stanovništvom, napad bez izbora ciljeva (v. Zabranjeni napadi); napad na građevine i instalacije koje sadrže opasne sile, uzimanje talaca, ubistva lica koja ne učestvuju ili više ne učestvuju direktno u neprijateljstvima.

UJEDINJENE NACIJE su univerzalna međunarodna međudržavna organizacija (v. Međunarodne organizacije) čiji su osnovni ciljevi: održanje međunarodnog mira i bezbednosti (ključnu ulogu u ispunjenju ovog cilja ima Savet bezbednosti koji u situacijama pretnje miru, povrede mira ili agresije (v. Agresija) ima ovlašćenje za sprovođenje prinudnih mera, uključujući i upotrebu sile), razvijanje prijateljskih odnosa između država, ostvarivanje međunarodne saradnje u rešavanju međunarodnih ekonomskih, socijalnih, kulturnih i humanitarnih problema, promociji poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i uspostavljanje centra u kome bi se harmonizovali aktivnosti država u skladu sa pomenutim ciljevima; Ujedinjene nacije su osnovane 24. oktobra 1945. godine kada je stupila na snagu Povelja Ujedinjenih nacija; Povelja predviđa šest glavnih organa UN-a: Generalnu skupštinu, Savet bezbednosti, Međunarodni sud pravde, Ekonomski i socijalni savet, Sekretarijat i Starateljski savet.

UNUTRAŠNJI NEMIRI predstavljaju situacije u kojima je javni poredak države narušen i ona pokušava ponovo da ga uspostavi; ove situacije mogu poprimiti različite oblike od spontano nastalih buntovničkih akata do borbe više ili manje organizovanih grupa protiv aktuelne vlasti; aktuelne vlasti mogu koristiti jake policijske snage ili čak oružane snage da bi uspostavile poredak.

UNUTRAŠNJE ZATEGNUTOSTI predstavljaju situacije u kojima postoji pretnja poretku, ali on i dalje funkcionira, te je na vladi da preduzme mere koje sprečavaju njegovo urušavanje; Medunarodni komitet Crvenog krsta (v. Medunarodni komitet Crvenog krsta) je zbog činjenice da su ovakve vrste nasilja veoma mnogobrojne i da ih nije lako definisati ponudio određenu listu situacija koje se mogu podvesti pod pomenute pojmove: postojanje velikog broja hapšenja, postojanje velikog broja političkih zatvorenika, verovatno postojanje nehumanih uslova zatoceništva, suspenzija minimalnih sudskih garancija, kao i navodi o nestanku određenih lica.

VOJNI CILJ je objekat ili lice koji može biti predmet napada u oružanim sukobima; objekat koji po svojoj prirodi ili lokaciji ili upotrebi ili nameni efikasno doprinosi vojnim akcijama jedne strane u sukobu i čije potpuno ili delimično uništenje, zauzimanje ili neutralizacija u okolnostima kad se izvodi napad donosi određenu vojnu prednost protivničkoj strani predstavlja vojni cilj; vojni cilj mogu biti i borci (v. Borac) i lica koja direktno učestvuju u neprijateljstvima, preduzimajući akta koja su u vezi s oružanim sukobom (v. Oružani sukob) i koja prouzrokuju direktnu štetu protivniku; napad koji se izvodi na lica ili objekte koji ne predstavljaju vojni cilj je zabranjen (v. Zabranjeni napadi).

ZABRANJENA ORUŽJA su ona oružja čiju upotrebu međunarodno humanitarno pravo zabranjuje (bilo izricito bilo na opšti način); opšte pravilo međunarodnog humanitarnog prava zabranjuje upotrebu oružja koje izaziva nepotrebnu i suvišnu patnju; zabranjeno je nanošenje patnje koja bi bila nepotrebna i suvišna u odnosu na ostvarenu vojnu prednost (v. Princip proporcionalnosti); zabranjena je i upotreba oružja čijom upotrebom je nemoguće razlikovati civile i civilne objekte sa jedne, odnosno, one koji direktno učestvuju u neprijateljstvima i vojne objekte sa druge strane; ovo pravilo se primenjuje na sve vrste oružanih sukoba; pravilo o zabrani upotrebe oružja koje izaziva nepotrebnu i suvišnu patnju se ne odnosi na civile (v. Civilni) jer je pravilima međunarodnog humanitarnog prava zabranjeno usmeravati napade na civilno stanovništvo te je svaka njihova patnja suvišna (v. Princip razlikovanja); danas je pravilima međunarodnog humanitarnog prava izricito zabranjena upotreba: projektila eksplozivne prirode koji teže manje od 400 grama, projektila koji se lako šire ili se lako rasprskavaju u ljudskom telu,

zagušljivih, otrovnih i drugih gasova, biološkog oružja, oružja ciji se fragmenti ne mogu otkriti skenerom, mina, mina iznenađenja ili antipersonalnih mina, zapaljivih oružja, hemijskog oružja, laserskog oružja za oslepljivanje (ovaj primer zabrane je narocito zanimljiv jer predviđa zabranu oružja koje još uvek nije doživelo svoju prakticnu upotrebu).

ZABRANJENI METODI RATOVANJA su nacini ponašanja prema protivničkim borcima (v. Borac) ili zaštićenim licima (v. Zaštićena lica) koje medunarodno humanitarno pravo zabranjuje kroz opšte i pojedinačne zabrane; na opštem nivou medunarodno humanitarno pravo ogranicava slobodu izbora metoda ratovanja, zabranjuje upotrebu metoda koji uzrokuju suvišne povrede ili nepotrebne patnje, zabranjuje upotrebu metoda ratovanja od kojih se može očekivati da će prouzrokovati obimna, dugotrajna i ozbiljna oštećenja prirodne okoline i nalaže članicama Ženevskih konvencija i Dopunskih protokola da proveravaju da li su nove metode ratovanja koje one razvijaju ili prihvataju suprotne pravilima medunarodnog humanitarnog prava; pojedinačne zabrane metoda ratovanja propisuju: zabranjeno je uskracivanje milosti, odnosno narediti da se ne sme poštediti život protivničkim borcima ili pretiti protivniku na taj način; zabranjeno je pljackanje zaštićenih lica, uzimanje talaca i izgladnjivanje civilnog stanovništva (v. Civili); zabranjena je deportacija (proterivanje, prinudno preseljenje) civilnog stanovništva okupirane teritorije (v. Okupacija); zabranjeno je preseljavati delove stanovništva Okupacione sile na okupiranu teritoriju; zabranjeno je prisiljavati civilna

lica na okupiranim teritorijama na službu u oružanim snagama Okupacione sile (v. Oružane snage); strana u sukobu ne sme iskorišćavati prisustvo civila i civilnih objekata ili usmeravati pokrete civilnog stanovništva kako bi zaštitila oružane snage i vojne objekte od napada; zabranjeni su napadi koji imaju za cilj da šire teror među civilnim stanovništvom; zabranjeno je napadati lica koja su onesposobljena za borbu (v. Hors de combat) i lica koja iskacu iz pogođenog vazduhoplova.

ZABRANJENI NAPADI su napadi koje međunarodno humanitarno pravo zabranjuje i to: usmeravanje vojnih operacija prema civilima, civilnim objektima ili objektima pod posebnom zaštitom (v. Zaštićeni objekti); napadi koji nisu usmereni protiv vojnih ciljeva (masovna bombardovanja gusto naseljenih područja) i oni u kojima se koriste načini i sredstva koji ne mogu biti ograničeni (oružja za masovno uništenje) nazivaju se nediskriminativni napadi.

ZAJEDNICKI CLAN 3. ŽENEVSKIH KONVENCIJA predstavlja minimum pravila međunarodnog humanitarnog prava koja se primenjuju u svim oružanim sukobima (v. Oružani sukob); ova pravila sadrže sledeće standarde ponašanja prema licima koja ne učestvuju direktno u neprijateljstvima i pripadnicima oružanih snaga (v. Oružane snage) koji više ne učestvuju direktno u neprijateljstvima: u svakoj prilici prema njima će se postupati čovečno bez diskriminacije po bilo kom osnovu; zabranjene su povrede života ili telesnog integriteta, a naročito ubistva, sakacenja, svireposti i mucenja, uzimanje talaca, povrede licnog dostojanstva, uvredljivi i ponižavajući postupci, izricanje i izvršenje kazne bez prethodnog suđenja od strane redovno ustanovljenog suda i osnovnih sudskih garantija; ranjenici i bolesnici bice prihvaceni i negovani; bilo koja nepristrasna humanitarna organizacija može ponuditi svoje usluge stranama u sukobu.

ZAŠTICENA LICA su lica koja prema pravilima međunarodnog humanitarnog prava uživaju pravo na zaštitu i poštovanje tokom oružanih sukoba (v. Oružani sukob); ona ne smeju biti predmet napada, sem ako uzmu direktno učešće u neprijateljstvima; sa njima se mora postupati čovečno i bez diskriminacije po bilo kom osnovu; zaštićena lica možemo podeliti u dve kategorije: lica koja ne učestvuju direktno u neprijateljstvima (civilni – v. Civilni, uključujući izbeglice i interno raseljena lica, i posebno

zaštićene civile - žene, decu, stare, novinare, ranjene i bolesne civile ili brodolomnike; civilno ili vojno sanitetsko i versko osoblje, civilno ili vojno osoblje civilne zaštite i humanitarne radnike) i lica koja više ne učestvuju direktno u neprijateljstvima (borci - v. Borac - koji su ranjeni, bolesni ili su brodolomnici, ratni zarobljenici - v. Ratni zarobljenici, Hors de combat i lica koja iskacu padobranom iz vazduhoplova u nevolji, pod uslovom da ne preduzimaju akte neprijateljstva).

ZAŠTIĆENE ZONE su zone koje formiraju strane u sukobu da bi zaštitile određene kategorije lica od dejstva neprijateljstava; napadi se ne smeju usmeravati prema zaštićenim zonama; ove zone se formiraju saglasnošću strana u sukobu; lica koja se u njima nalaze ne smeju preduzimati neprijateljska akta; međunarodno humanitarno pravo poznaje nekoliko tipova zaštićenih zona; sanitetske zone i mesta predviđene I Ženevskom konvencijom, sanitetske zone i mesta i zone i mesta bezbednosti predviđene IV Ženevskom konvencijom, neutralizovane zone predviđene IV Ženevskom konvencijom; Dopunski protokol I uvodi još dva tipa zaštićenih zona – nebranjena mesta i demilitarizovane zone; zaštićene zone treba razlikovati od zona koje formira Savet bezbednosti UN jednostranim aktima i koje štite snage UN (v. Ujedinjene nacije).

ZAŠTIĆENI OBJEKTI su oni objekti koje je zabranjeno napadati tokom oružanog sukoba; osim što zabranjuje napad na civilne objekte, međunarodno humanitarno pravo propisuje posebnu zaštitu za određene vrste objekata: istorijske spomenike, arheološka mesta, rukopise, knjige, muzeje, velike biblioteke, umetnička dela ili hramove koji sacinjavaju duhovno ili kulturno nasleđe naroda (strana u sukobu na cijoj teritoriji se nalaze kulturna dobra ima obavezu da se uzdrži od upotrebe ovih dobara koja bi mogla da ih izloži razaranja ili šteti tokom odvijanja neprijateljstava; strana u sukobu koja vrši napad ne sme usmeravati napad na kulturna

dobra), objekte koji su neophodni da bi civilno stanovništvo opstalo (zaštita objekata koji su neophodni za opstanak civilnog stanovništva podrazumeva zabranu napada na objekte čija je namena snabdevanje hranom i vodom civilnog stanovništva), prirodnu okolinu (njime se zabranjuju napadi koji bi mogli da dovedu do obimnog, dugotrajnog i ozbiljnog oštećenja prirodne okoline), građevine i instalacije koje sadrže opasne sile (zaštita građevina i instalacija koje sadrže opasne sile podrazumeva da brane, nasipi i nuklearne elektrane za proizvodnju energije ne smeju biti predmet napada; strana u sukobu na čijoj se teritoriji nalaze pomenuti objekti ima obavezu da pripadnike oružanih snaga i vojne objekte ne postavlja u blizini ovakvih postrojenja), kao i medicinski i sanitetski objekti i medicinska i sanitetska transportna sredstva (ova zabrana je apsolutne prirode).

ZLOCINI PROTIV COVECNOSTI su postupci koji su učinjeni kao deo rasprostranjenog ili sistematskog napada protiv civilnog stanovništva (v. Civili): ubistvo, uništavanje, porobljavanje, deportacija ili nasilno premeštanje, mučenje, silovanje, seksualno ropstvo, prisilne trudnoće, izazivanje steriliteta i drugi oblici seksualnog ugrožavanja; izazivanje nestanka lica, progon grupe po politickoj, verskoj, nacionalnoj, rasnoj,

etnickoj, kulturnoj i polnoj osnovi, zatvaranja ili lišavanja fizičke slobode uz narušavanje osnovnih pravila međunarodnog prava, zločin aparthejda, ozbiljno ugrožavanje fizičkog ili mentalnog zdravlja; ovi zločini mogu biti počinjeni ili u doba mira ili u doba oružanog sukoba (v. Oružani sukob).

ZNAK RASPOZNAVANJA se upotrebljava za obeležavanje lica i dobara koja uživaju zaštitu od napada (zaštitna upotreba – velike dimenzije) i kao simbol pripadnosti Međunarodnom pokretu Crvenog krsta i Crvenog polumeseca (indikativna upotreba – male dimenzije); Ženevske konvencije i Dopunski protokoli priznaju sledeće znakove raspoznavanja: znak Crvenog krsta, znak Crvenog polumeseca, znak Crvenog lava i sunca (koji više nije u upotrebi) i znak iz Trećeg dopunskog protokola uz Ženevske konvencije (Crveni kristal); znak raspoznavanja se koristi kao simbol zaštite za obeležavanje sanitetskog i verskog osoblja, sanitetskih jedinica i sanitetskih objekata i transportnih sredstava; znak se koristi uz odobrenje nadležnih vojnih vlasti i može se nalaziti na zastavama, trakama koje se nose oko ruke i na svim materijalima koji imaju veze sa sanitetskom službom; nacionalna društva (v. Nacionalna društva Crvenog krsta/Crvenog polumeseca) imaju pravo na upotrebu znaka raspoznavanja u doba oružanog sukoba (v. Oružani sukob) tokom obavljanja sanitetskih delatnosti, a u doba mira imaju pravo da koriste znak u svim svojim delatnostima; Međunarodni komitet Crvenog krsta i Međunarodna federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca znak mogu koristiti uvek; u doba mira znak se može izuzetno, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i uz izricito odobrenje nacionalnog društva, koristiti za obeležavanje ambulansnih kola i stanica koje pružaju besplatnu pomoć ranjenima ili bolesnima; ovaj znak treba razlikovati od ostalih znakova raspoznavanja posebno zaštićenih objekata (kulturnih dobara, građevina i instalacija koje sadrže opasne sile i organizacija civilne zaštite).

ŽENEVSKE KONVENCIJE su četiri međunarodna ugovora potpisana u Ženevi 12. avgusta 1949. godine koja propisuju pravila o zaštiti žrtava rata: Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu (I Ženevska konvencija), Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru (II Ženevska konvencija), Ženevska konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima (III Ženevska konvencija) i Ženevska konvencija o zaštiti građanskih lica za vreme rata (IV Ženevska konvencija); Konvencije su dopunjene 1977. godine usvajanjem dva Dopunska protokola i to: Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) i Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemedunarodnih oružanih sukoba (Protokol II); 2005. godine donesen je i Treci Dopunski Protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o usvajanju dopunskog znaka razlikovanja (Protokol III).

UGOVORI MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA

Pravilnik uz IV Hašku konvenciju o zakonima i obicajima rata na kopnu (Haški pravilnik)	1907	☉
Protokol o zabrani zagušljivih, otrovnih i drugih gasova i bakterioloških metoda ratovanja (Ženevski protokol)	1925	☉
Konvencija o poboljšanju položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu (I Ženevska konvencija)	1949	☉
Konvencija o poboljšanju položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru iz 1949. godine (II Ženevska konvencija)	1949	☉
Konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima (III Ženevska konvencija)	1949	☉
Konvencija o zaštiti građanskih lica za vreme rata (IV Ženevska konvencija)	1949	☉
Haška konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba	1954	☉E
Konvencija o zabrani razvoja, proizvodnje i skladištenja bakteriološkog (biološkog) i otrovnog oružja i o njihovom uništavanju (Konvencija o biološkom oružju)	1972	☉
Konvencija o zabrani vojne ili bilo koje druge neprijateljske upotrebe tehnika koje menjaju životnu sredinu (ENMOD konvencija)	1976	☉
Dopunski protokol o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I)	1977	☉
Dopunski protokol o zaštiti žrtava nemedunarodnih oružanih sukoba (Protokol II)	1977	E
Konvencija o zabrani ili ograničavanju upotrebe određenih vrsta klasičnih oružja za koja se može smatrati da izazivaju prekomerne traumatske efekte i da deluju bez razlikovanja u pogledu ciljeva (Konvencija o klasičnom naoružanju)	1980	☉E•
Protokol o fragmentima oružja koji se ne mogu otkriti (Protokol I)	1980	☉
Protokol o zabrani ili ograničavanju upotrebe mina, mina iznenadenja ili drugih sredstava (Protokol II)	1980	☉E••

Protokol o zabrani ili ogranicanju upotrebe zapaljivih oružja (Protokol III)	1980	☐
Protokol o laserskom oružju za oslepljivanje (Protokol IV)	1995	☐
Protokol o eksplozivnim ostacima rata (Protokol V)	2005	☐E
Konvencija o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja i o njegovom uništavanju (Konvencija o hemijskom oružju)	1993	☐
Konvencija o zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje i prometa antipersonalnih mina i o njihovom uništavanju (Otavska konvencija)	1997	☐E
Drugi protokol uz Hašku konvenciju o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba	1999	☐E
Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima	2000	☐E
Treci dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. o usvajanju dopunskog znaka razlikovanja (Protokol III)	2005	☐E

- ☐ primenjuje se u medunarodnim oružanim sukobima
- E primenjuje se u nemedunarodnim oružanim sukobima
- amandman na član 1 usvojen 2001. godine proširio je domen primene Konvencije i njenih protokola na nemedunarodne oružane sukobe
- izmene i dopune iz 1996. godine predvidele su primenu i u nemedunarodnim oružanim sukobima

ODREDNICE:

AGRESIJA

BORAC

CIVILI

DRŽAVA

GENOCID

HORS DE COMBAT

HUMANITARNA POMOC

IMPLEMENTACIJA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA

IUS IN BELLO

IUS AD BELLUM

KOLATERALNA ŠTETA

KOMANDNA ODGOVORNOST

LAKO NAORUŽANJE

LJUDSKA PRAVA

MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE

MEĐUNARODNI KOMITET CRVENOG KRSTA

MEĐUNARODNI ORUŽANI SUKOB

MEĐUNARODNI POKRET CRVENOG KRSTA I CRVENOG

POLUMESECA

MEĐUNARODNO HUMANITARNO PRAVO

MEĐUNARODNO JAVNO PRAVO

MERE PREDOSTROŽNOSTI

MIROVNE OPERACIJE

NACIONALNA DRUŠTVA CRVENOG KRSTA/CRVENOG

POLUMESECA

NEMEĐUNARODNI ORUŽANI SUKOB

NESTALOLICE

OBICAJNO PRAVO

OKUPACIJA

ORUŽANESNAGE

ORUŽANI SUKOB

ORUŽJA ZA MASOVNO UNIŠTENJE

PERFIDIJA

PLACENICI

POJEDINAC
POVREDE MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA
PRAVO NARODA NA SAMOOPREDELJENJE
PRAVO ORUŽANIH SUKOBA
PRINCIP RAZLIKOVANJA
PRINCIP PROPORCIONALNOSTI
PRINCIP VOJNE POTREBE
RATNI ZAROBLJENICI
RATNI ZLOCINI
RATNO PRAVO
REPRESALIJE
ŠPIJUN
TERORISTICKI AKTI
UJEDINJENE NACIJE
UNUTRAŠNJI NEMIRI
UNUTRAŠNJE ZATEGNUTOSTI
VOJNI CILJ
ZABRANJENA ORUŽJA
ZABRANJENI METODI RATOVANJA
ZABRANJENI NAPADI
ZAJEDNIC I CLAN 3. ŽENEVSKIH KONVENCIJA
ZAŠTICENALICA
ZAŠTICENE ZONE
ZAŠTICENI OBJEKTI
ZLOCINI PROTIV COVECNOSTI
ŽENEVSKE KONVENCIJE
ZNAK RASPOZNAVANJA